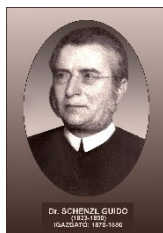

Meteorológiai székházak

Budai Reáltanoda Toldy Ferenc gimnázium

Toldy Ferenc utca 9.; 1870. július 12-től

Schenzl Guidó (1823-1890; igazgató 1870-1886) osztrák bencés szerzetes 1851-ben jött hazánkba. 1855-ig a Katolikus Egyetemi Főgimnáziumban tanított), és 1855-tól 1870-ig volt az iskola igazgatója. 1855-ben kezdődött az oktatás a Budai Főreál iskolában a Fő utca és a Ponty utca sarkán lévő elemi iskola termeiben. A jelenlegi épület 1857 és 59 között épült Petsching János, a pesti reáliskola rajztanárának tervei alapján a Donáti utca és az akkori Neue Gasse között húzódó Wagner-féle telken. Kétemeletes neogót épület sárga és vörös nyerstéglából készült, faragottkő díszítésekkel. Ez a stílus akkor újszerűnek számított, külföldön is felkeltette a szakma érdeklődését.

Schenzl 1870. július 12-én vette át a Meteorológiai és Földdelejjességi Magyar Királyi Központi Intézet vezetőjének szóló megbízólevelét.

Állomány: 3 fő (1 felügyelő-főnök, 1 észlelő (observator), 1 segéd) plusz 2 szolga, szükség esetén számítók (calculator) felvehető volt.

Az új intézet feladata az *1. Évkönyvből* (1873) idézve:

Az intézet célja és feladata kettős:

- A) Az országban létező meteorológiai észleldék közös anya-intézete és központja.
- B) Egyszersmind főészlelde is.

Mint központi intézetnek azon feladata van. hogy:

1. Ne csak saját észleléseit, hanem a többi hazai állomásokéit is egybegyűjtse átszámítsa és általában tudományos célra feldolgozza.
2. Gondoskodjék arról, hogy az ország különböző vidékein a szükséges helyeken mellék észleldék állíttassanak fel.
3. Az észlelőket kellő utasításokkal ellátja, nekik az eszközök megszerzésében segédkezet nyújt, és azokat megvizsgálja és összehasonlítja.
4. A külföld hasonló intézeteivel magát érintkezésbe teszi, s az észleletek kölcsönös közlését eszközli.

Ebben az épületben 1861-óta folynak mérések, akadémiai észlelde néven.

Hoffhauser-féle ház, Móra Ferenc utca 2/b lakóház

1. emelet; 1871. januártól

A Móra Ferenc utca 2-4. számú háromhomlokzatos, romantikus stílusú, emeletes lakóház. Ez a ház Francin Péter tulajdona a török uralom után, aki egy középkori házból emeltette, de azóta többször átépítették. 1869-ben Hoffhauser Lajos alakította át saját magának. Az utca neve akkoriban Casino utca volt, majd 1951 után kapta a Móra Ferenc nevet, mivel 1897 és 1900 között itt lakott Móra Ferenc az egyetemi éve alatt.

A ház I. emeletén egy három szobás lakás szolgált az első önálló „székházként”. A sétányra néző erkélyes szobák voltak Schenzl lakó és hálószobája. Itt voltak elhelyezve a könyvtár első néhány kötete. Az erkélyen volt a csillagászati távcső. A kétablakos előszoba és az egy ablakos asszisztensi helység a Casino utcára nézett. Műszerezettség: egy szélzászló a tetőn, amely lent jelezte a szélirányt, egy hőmérőpár az ablakernyőben, barométer a szobában.

Konkoly-Thege Miklós (1842-1916; igazgató 1890-1911) 1872-ben tett látogatásáról így emlékezett a helyről:

„Amikor benyitott az ajtón kissé visszahökkent az ijedtségtől, mert a szobában hegyén-hátán a mennyezetig felrakott ládákat látott. Olyan volt a szoba, mint valami raktár vagy asztalosműhely. Ahogy így álmélkodott egy fiatal embernek vélt egyén lépett ki az egyik szobából, kezében barométerrel. A „fiatalember” a későbbi *Kurländer Ignác* (1846-1916) professzor, igazgató (1888-1890) volt. Az igazgatói iroda szintén úgy nézett ki, mint egy raktár: még az ágy alatt is ládák és műszertokok heverték.”

Ha külsőleg és anyagiakban még oly szerény és egyszerű volt is az intézet, külföldi viszonylatban előkelő helyet töltött be, hiszen meteorológiai intézettel abban az időben csak Párizs, London, Szentpétervár és Bécs dicsekedhetett.

Novák villa, Lovas út 66.

1872. november 1-től

Schenzl Guidó nagy küzdelme és bizonyítgatása, hogy „kevés a hely” végre is meghallgatásra talált, az akkori Közoktatásügyi Minisztériumban. 1872. november 1-én áthelyezték az Intézetet a Lovas út 66. szám alá, az akkori Novák villába.

Miért éppen oda? Mert csak ott találtak helyet, és annak az épületnek akadt egy tornyos része. Ez kész obszervatórium, mondták. Az épületet félig a hegybe építették, úgy, hogy a Lovas út felől földszintesnek látszott, a Várfook utcáról egy emeletesnek. De mivel beépítették a hegybe, nedves és vizes volt. Valószínűleg csak a torony vonzotta ide az illetékeseket. Ez valamivel megfelelőbb az előző elhelyezésnél, mert már több szobával rendelkezett és a műszereknek is megfelelőbb hely jutott. Rendelkezett egy fedett terrasszal, ahol elhelyezték a műszereket. A pszichrométeren kívül egy maximum-minimum hőmérő, egy hosszú regisztráló horganycső termográf és egy párologásmérő tartozott a műszerállományhoz. A termográf cinkpléh csövének deszka burkolata állandóan tele volt verébfészekkel. A párologásmérő pedig gyakran a verebek itatására és fürdésére szolgált. Persze, ezt Konkoly-Thege gúnyosan írja le így. A torony nem sokat ért. Egy Robinson szélmérő működött a tetején, de szélárnyékban. A szélzászlót az épület felett levő Állami Nyomda kéményének füstje szolgáltatta. Hogy ez az elhelyezés milyen lehetett, arról az akkori leírások tanúskodnak, amikor azt mondják, hogy mindenhol becsorgott az eső, és olyan repedések tátongtak a falon, hogy az igazgató szobájából egy ilyen repedésen át a Bécsi-kapura lehetett látni.

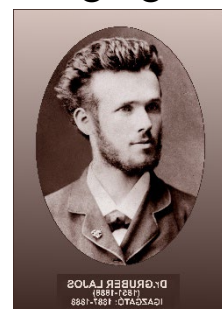
A kertben, ahol ócska bódék állottak, földmágnességi és csillagászati mérések is folytak. A Várfook utcai épületrészben az emeleten két-két szoba, konyha és kamra, a földszinten négy szoba volt.

1882-1883 között plusz 100 csapadékmérő, 3 obszervatórium létesült (Buda, Herény, Ógyalla), a létszám 3 fő volt.

Schenzl Guidó 1886. április 7-ig volt igazgató. Visszahívták Admontba az ottani apát mellé káptalannak, majd 1890. februártól apát lett novemberben történt haláláig.

Őt *Gruber Lajos* (1851-1888) követte 1888. november 15-ig (fiatalon (37) meghalt). Kurländer Ignác 1888-1890 között vezette az intézetet Bártfay József és Róna Zsigmond asszisztensekkel.

1890. szeptember 21-től (1911-ig) Konkoly-Thege Miklós csillagász lett az igazgató, aki az „újjászervező” jelzőt kapta az intézet történetében.

Fő utca 6.

1892. november 1-től

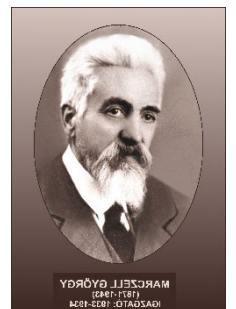
A Közoktatásügyi Minisztérium, ahová akkoriban az Intézet tartozott, a meteorológiát mostoha gyermekének tekintette, és szegényes költségvetését felemelni nem akarta. Mégis az új igazgatónak, Konkoly-Thege Miklósnak sikerült elérnie, hogy a 3 helyett 6 főből, 1900-ban pedig már 29 főből álljon az Intézet létszáma. A tarthatatlan Lovas úti elhelyezésből 1892. november 1-én a Fő utca 6. számú házban, a Magyar Államvasutak Nyugdíjintézetének bérházában, annak I. és III. emeletén kapott új otthont az Intézet. A Fő utcai elhelyezés a Lánchíd szomszédságában aránylag megfelelőnek mondható volt, világos, tágas helyiségek álltak rendelkezésre, és mégsem kellett többet fizetni, mint a Novák-féle roskadozó villában. A műszerek elhelyezése itt is siralmas képet mutatott, a hőmérőt egy első emeleti ablakban helyezték el a talajtól 8,4 méter magasan. Az esőmérő a Lánchíd melletti parkba került. A szélzászlót a közeli kéményekből kiáramló füst helyettesítette.

1893 júniusában az intézet a Közoktatási Minisztériumból átkerült a Földművelésügyi Minisztériumba. 1896-ban a *Magyar Királyi Országos Meteorológiai és Földmágnességi Intézet* új szervezeti szabályzata lépett életbe, mely négy fejezetből és 14 paragrafusból állt. Szabályozta az Intézet célját, feladatát, szervezetét és személyzetét. Ekkor már az Intézet munkája a gyakorlati élettel, különösen a földművelésügy vonalán erős kapcsolatot tartott.

A millennium évében az Intézet is részt vett egy külön pavilonnal az ezeréves kiállításon, amely igen nagy népszerűségnek örvendett, sokan látogatták. Még ugyanebben az évben az Intézet múzeumot is létesített.

1896-ban már 362 állomással zivatarmegfigyeléseket végeztek. 1898 végén 1400 állomás működött. A cél az volt, hogy minden 280 km²-en legyen észlelő.

1900-ban felavatták az első vidéki, Ógyallai obszervatóriumot, amely Konkoly-Thege Miklós és *Marczell György* (1871-1943; igazgató 1933-1934) tervei alapján készült.

Kitaibel Pál utca 1.

1910. május 1-től

Konkoly-Thege Miklós jó kapcsolataival el tudta intézni, hogy 1908-ban kiutaltak egy Kistrókus utcai telket a Magyar Királyi Országos Meteorológiai és Földmágnességi Intézet székháza számára, melyre így emlékezett:

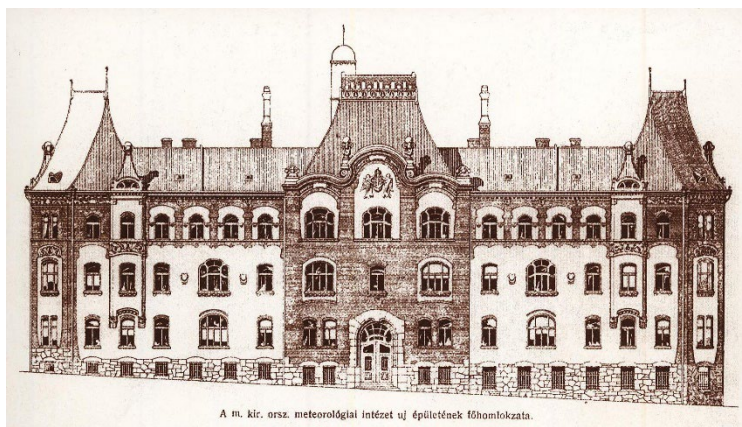
„Az a régi óhajtás, hogy az Intézet Budapesten is saját hajlékot nyerjen, egy lépéssel közelebb jutott a megvalósuláshoz, amennyiben a földművelésügyi m. kir. miniszter úr ő nagyméltósága a Kistrókus-utca és az Intézet-utca sarkán levő telket, mely a kincstár tulajdona, jelölte ki a felállítandó épület helyéül. Egyúttal elrendelte, hogy ugyanabban az épületben a m. kir. rovarügyi állomás is nyerjen elhelyezést...”

1908-ban elkezdődött a szecessziós stílusú székház alapozása, Neuschloss Kornél tervei alapján, és Zauner Alajos királyi műszaki tanácsos precíz munkája nyomán.

„Meteorológiai Intézetünk 1910. április havában elkészült új épülete mindazokat az igényeket fényesen kielégítette, amelyeket egy modern, tudományos intézettel szemben támaszthatunk. A tágas épületben (a személyzetet is beleszámítva) harmincan dolgoztak. Május elsején már működött a távirda, és a megfigyelések is elindultak, az Intézet a berendezésre és a felszerelésre 20.000 koronát kapott. A földszinten volt az amerikai rendszerű szekrényekkel felszerelt könyvtár, az olvasószoba, a meteorológiai és csillagászati múzeum nagyterme, és két szoba bentlakó, nőtlen tisztviselők számára. Az első emeletet az igazgató hivatali helyiségei, az irattár, a tanácsterem és a gondnok lakása, a második emeletet az Ombrometriai-, Zivatar-, Regisztráló-, Klimatológiai- és Prognózis-osztályok, valamint az igazgató négy szoba-ebédlős lakása foglalta el.”

1950-ben kivált az intézetből a földmágnességi csoport, ezért nevüket Országos Meteorológiai Intézetre módosították, ugyanakkor felügyeletük a Honvédelmi Minisztériumhoz került. 1970-ben az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság, mint újabb felettes szerv, rendeletben határozta meg az intézet nevét, mely Országos Meteorológia Szolgálat lett.

2022. december 1-től az OMSZ az Energiaügyi Minisztériumhoz tartozik. 2024-től egy új korszak kezdődik, új névvel, de reméljük a régi épületben, a 153 éves szakmai múltat nem feledve!

A m. kir. orsz. meteorológiai intézet új épületének főhomlokzata.